

K O N I N K L I J K E N E D E R L A N D S E
A K A D E M I E V A N W E T E N S C H A P P E N

Engelland. Naschrift

van Dijk, M.B.G.

published in

Onze Taal

2002

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

CC BY

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Dijk, M. B. G. (2002). Engelland. Naschrift. *Onze Taal*, 71(november), 305.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

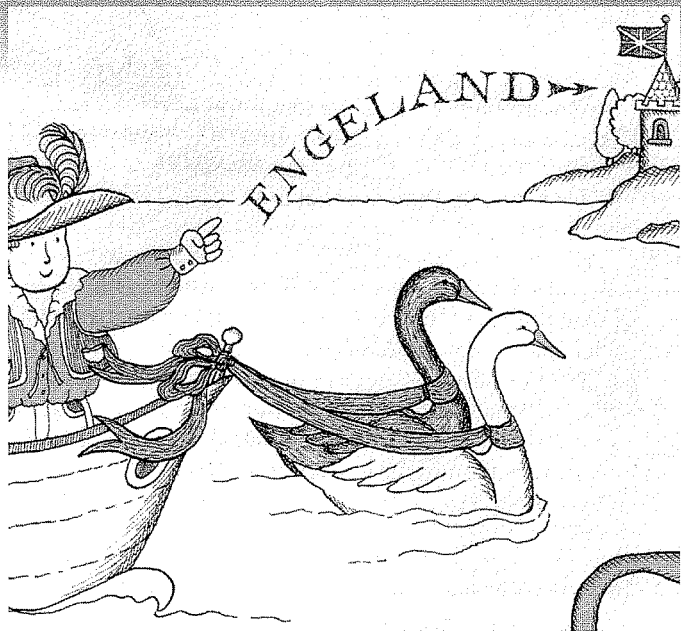
Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

Uit: *Liedjes van lang geleden*.
Samengesteld en getekend
door Raphaël Winkel, Lisse,
R&B, 2000

Engelland [1]: historische achtergrond

Jacob Markus - Castricum

Jaap Cieraad kent in het juni-nummer van *Onze Taal* een religieuze betekenis toe aan het kinderversje 'Witte zwanen, zwarte zwanen'. Mijns inziens heeft het kinderliedje eerder betrekking op een wapenfeit uit de geschiedenis van de Nederlandse marine.

De Engelse marinebasis Chatham werd beschermd met een ketting over de rivier de Theems. Engelland was dus "gesloten". Deze ketting werd in het jaar 1667 stukgevoerd door de Nederlandse marine onder bevel van admiraal De Ruyter. De aanval zelf werd uitgevoerd door schout-bij-nacht Van Ghent. Paniek in Chatham en zelfs in Londen: schepen werden door de Nederlanders verwoest en enkele van onze eigen schepen werden terugveroverd. De "sleutel" werd hiermee "gebroken".

Engelland [2]: kruis als 'sleutel'

L.A. de Graaf - dovenpastor, Middelburg

In het juni-nummer vond ik een aardige bespreking van het lied 'Witte zwanen, zwarte zwanen' door Jaap Cieraad. De regels "Is er dan geen timmerman / Die de sleutel maken kan?" hebben volgens Cieraad betrekking op "Jozef, de timmerman van Naza-

reth". Maar ik ga ervan uit dat ze betrekking hebben op Jezus, de zoon van Jozef. Volgens mij slaat de "sleutel" op het kruis, waarmee Jezus de toegang tot het "Engelland" opnieuw opende.

Verder schrijft Cieraad: "Maar een timmerman maakt toch geen sleutel?" In de tijd van Jezus (en nog lang daarna) maakte de timmerman de deur, inclusief slot en sleutel, van hout. Sleutels uit oude tijden kun je nog vinden in musea: een plankje met uitsteeksels of deuvels die in de gaten pasten. Met je arm ging je door een gat in de deur, dan stak je de pinnen in de gaten en vervolgens schoof je de grendel eraf.

Engelland [3]: de oorsprong van kinderliedjes

A. van Kleij-van Rossum - Hoogeveen

Met belangstelling heb ik het artikel 'Engelland' van Jaap Cieraad in het juni-nummer gelezen. Naar aanleiding hiervan heb ik mij afgevraagd of er iets te vertellen valt over de oorsprong van andere kinderliedjes. Hier en daar heb ik wel eens iets gelezen wat mij nieuwsgierig maakt. Zo zou het versje 'Daar kwam ene boer uit Zwitserland' teruggaan op Jean de Labadie ("Laberdie, laberda, laberdonia"), de Zwitserse stichter van de sekte der labadisten.

Het liedje 'Joepie, Joepie is gekomen, heeft mijn meisje weggehaald' zou dateren uit de tijd van de pestepidemieën, en Joepie zou Joost zijn, oftewel de duivel of de dood.

En 'Daar was een wuf dat spon' ten slotte zou over een lonkende prostituee gaan. De tekst zou oorspronkelijk nogal gewaagd zijn geweest, maar de dubbelzinnigheden zijn voor ons niet meer begrijpelijk.

Naschrift Marie van Dijk, Meertens Instituut

'Witte zwanen, zwarte zwanen' is een combinatie van twee teksten: de eerste helft komt van het begin van een aftelversje, de tweede helft van een liedje dat gezongen werd bij het zogenoemde bruggenspel, dat ook

bij 'Witte zwanen, zwarte zwanen' nog lang gespeeld zou worden. Dit bruggenspel, dat vanaf de late Middeleeuwen beschreven en afgebeeld is, werd in heel West-Europa gespeeld en werd in Nederland en Vlaanderen ook wel 'haaske jagen', 'kruip-door-sluip-door', 'engel of duivel' en 'poortspel' genoemd. Het gaat als volgt: een rij (of kring van) kinderen die elkaar bij de hand of aan een kledingstuk vasthouden, trekt al zingend onder de 'poort' of 'brug' van twee paar opgeheven armen door, onderbroken door een versperring. Het kind dat bij de laatste lettergreep van de laatste regel 'gevangen' wordt, stelt zich na geheim overleg met de 'poorthouders' achter een van beiden op; zo ook alle volgende kinderen, totdat zich ten slotte twee rijen hebben gevormd die elkaar moeten bevechten, bijvoorbeeld door de andere rij over een streep te trekken.

Negentiende-eeuwse volkskundigen associeerden het spel – en daarmee ook het liedje 'Witte zwanen, zwarte zwanen' – wel met bouwoffers (het inmetselen van levende wezens in nieuwe bouwwerken om de goden gunstig te stemmen), maar ze brachten het vooral in verband met de Germaanse mythologie. Het lopen door de 'poort' zou een weergave zijn van de rit over de dodenbrug, die over het water loopt tussen mensenwereld en dodenrijk (Walhalla) en bewaakt wordt door poorthoudster Modgudr. Het gevecht aan het eind van het spel zou een voorafspiegeling zijn van de strijd die bij de instorting van de brug op de jongste dag zal plaatsvinden tussen goden en helden enerzijds en bewoners van de onderwereld anderzijds. In termen van christelijk (volks)geloof werd deze mythologische eindstrijd om een gevecht tussen engelen en duivels om het bezit van de afzonderlijke zielen, een gevecht dat zich eventueel afspeelt voor de poort van het hemels paradijs ('engelland'). Een tekstinterpretatie zoals die van Jaap Cieraad en L.A. de Graaf past in deze traditie. De verklaring van Jacob Markus lijkt aannemelijk, maar kan niet de tweede vraag ("Is er dan geen timmerman / Die de sleutel maken kan?") verklaren, want wie had daar, behalve Engelland, belang bij? ▶